

R&S - RESEARCH STUDIES ANATOLIA JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/rs>

Vol:8 Issue:3; pp:340-371

KÜRESEL GÜÇ REKABETİ VE YENİ JEOPOLİTİK DİNAMİKLER

Global Power Competition and New Geopolitical Dynamics

Khaladdin İBRAHİMLİ

Çağ Üniversitesi, i.khaladdin@gmail.com, Mersin / Türkiye <https://orcid.org/0000-0002-0184-3849>

Doi: <https://doi.org/10.33723/rs.1683909>

İbrahimli, K. (2025). Küresel güç rekabeti ve yeni jeopolitik dinamikler, *R&S - Research Studies Anatolia Journal*, 8(3). 340-371

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi/ Arrived Date: 25.04.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 09.07.2025

Yayınlanma Tarihi / Published Date: 31.07.2025

ÖZ

Bu çalışma, 21. yüzyılın ikinci çeyreğinde giderek sertleşen küresel güç rekabetini, büyük aktörler arasındaki stratejik etkileşimler ve bölgesel jeopolitik dönüşümler bağlamında incelemektedir. ABD–Çin rekabeti ekseninde somutlaşan Tayvan krizi; yalnızca egemenlik tartışmalarıyla sınırlı kalmayıp, uluslararası hukuk, teknoloji tedarik zincirleri ve bölgesel güvenlik mimarisi üzerinde yapısal etkiler doğurmaktadır. Avrupa Birliği'nin (AB) stratejik özerklik söylemi, NATO ile ilişkilerde yeni denge arayışlarını beraberinde getirirken; Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaş, Karadeniz ve Avrasya enerji jeopolitiğinde köklü kırılmalara neden olmuştur.

Ortadoğu'da Abraham Anlaşmaları doğrultusunda gelişen yeni güvenlik ittifakları, İran tehdidine karşı şekillenen iş birliklerinin klasik bölgesel dengeleri dönüştürdüğünü göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin ve Hindistan gibi yükselen aktörlerin çok yönlü dış politika pratikleri, çok kutupluluğun inşa sürecine etkili biçimde katıldıklarını ortaya koymaktadır.

Çalışma, büyük güçlerin yalnızca askerî değil, ekonomik, teknolojik ve normatif düzeylerde de etki sahasını genişlettiğini; buna karşılık uluslararası sistemin çok taraflı diplomasi, hukuk temelli düzenleme ve kriz önleyici mekanizmalara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğunu savunmaktadır. Ayrıca, Rusya'nın savaştan galip çıkması durumunda uluslararası düzende oluşabilecek kırılmalar da analiz edilerek, gelecekteki araştırmalar için yönlendirici bir çerçeve sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tayvan Krizi, Enerji Jeopolitiği, Abraham Anlaşmaları, Normatif Güç, Stratejik Özerklik

ABSTRACT

This study examines the intensifying global power competition in the second quarter of the 21st century through the lens of strategic interactions among major actors and regional geopolitical transformations. The Taiwan crisis, which crystallizes the U.S.–China rivalry, generates structural impacts not only through sovereignty disputes but also on international law, technology supply chains, and the regional security architecture. The European Union's discourse on strategic autonomy has brought about a new search for balance in its relations with NATO, while Russia's war against Ukraine has led to significant disruptions in the geopolitics of the Black Sea and Eurasian energy corridors.

In the Middle East, new security alliances emerging under the Abraham Accords reflect shifting regional balances through pragmatic cooperation against the Iranian threat. In this context, the multidimensional foreign policy practices of regional and rising powers such as Türkiye and India demonstrate their active participation in shaping a multipolar world order.

The study argues that major powers are expanding their spheres of influence not only in military but also in economic, technological, and normative domains. In contrast, the international system increasingly requires multilateral diplomacy, legal regulation, and crisis prevention mechanisms. Moreover, the study analyzes the potential systemic disruptions that could occur if Russia emerges victorious from the war, thereby offering a guiding framework for future research.

Keywords: Taiwan Crisis, Energy Geopolitics, Abraham Accords, Normative Power, Strategic Autonomy

GİRİŞ

21. yüzyılın ikinci çeyreğinde uluslararası ilişkiler alanında küresel güç rekabeti yeniden merkezî bir konu hâline gelmiştir. ABD, Çin, Rusya, AB ve Hindistan gibi büyük güçler arasında yaşanan stratejik mücadeleler, yalnızca ikili ilişkiler düzeyinde değil, aynı zamanda küresel yönetim yapıları, bölgesel güvenlik dengeleri ve ekonomik iş birlikleri üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu güç rekabeti, klasik askeri üstünlük yarışının ötesine geçerek, teknolojik hegemonya, ekonomik bağımlılık ilişkileri ve ideolojik nüfuz mücadelesi gibi çok boyutlu bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda ortaya çıkan yeni jeopolitik dinamikler, mevcut ittifak sistemlerini sorgulatmakta ve uluslararası sistemin güvenlik mimarisinde yeniden yapılanma ihtiyacını gündeme getirmektedir. Bu çerçevede, Luttwak'ın (1990) geliştirdiği jeoekonomi yaklaşımı, klasik jeopolitik rekabetin yerini alan ekonomik temelli güç mücadelelerini anlamlandırmak açısından önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Keohane ve Nye'nin (1977) ortaya koyduğu karşılıklı bağımlılık modeli ise, büyük güçler arasındaki ekonomik ilişkilerin yalnızca iş birliği değil, aynı zamanda karşılıklı baskı ve nüfuz aracı olarak işlediğini göstermektedir. Son dönem literatürde, ABD–Çin rekabetinin tedarik zincirleri, teknoloji alanındaki liderlik yarışı ve normatif güç söylemleri üzerinden yeni bir küresel düzen inşa etme yöneliminde olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Manners, 2002; McDonagh, 2025).

Bu çalışmanın **temel amacı**, büyük güçler arasındaki stratejik rekabetin günümüz jeopolitik düzeni üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir analizle ortaya koymaktır. Özellikle ABD–Çin çatışmasının Tayvan, Hint–Pasifik, Karadeniz ve Orta Doğu gibi stratejik bölgelerde tetiklediği dönüşümler, Avrupa'nın stratejik özerklik arayışları, Rusya–Ukrayna Savaşı sonrası enerji güvenliği ve Orta Doğu'da Abraham Anlaşmaları ekseninde gelişen yeni ittifak yapıları bu incelemenin ana eksenlerini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda araştırmanın **temel sorusu** şu şekilde formüle edilmiştir: “Büyük güçler arasındaki küresel rekabet, uluslararası sistemin güvenlik mimarisini ve bölgesel jeopolitik dengeleri nasıl yeniden şekillendirmektedir?”

Bu ana soruya yanıt ararken aşağıdaki **alt sorular** çalışmanın yönünü belirlemiştir:

- ✓ *ABD–Çin arasındaki stratejik rekabet hangi alanlarda (askeri, ekonomik, teknolojik) yoğunlaşmaktadır?*
- ✓ *Tayvan krizi, yeni–soğuk savaş söylemleri bağlamında nasıl bir işlev görmektedir?*
- ✓ *Avrupa Birliği’nin stratejik otonomi söylemi NATO yapısını nasıl etkilemektedir?*
- ✓ *Rusya–Ukrayna Savaşı sonrası Karadeniz ve Avrasya enerji güvenliğinde ne gibi yapısal değişiklikler yaşana bilir?*
- ✓ *Abraham Anlaşmaları sonrası Orta Doğu’da oluşan yeni bölgesel ittifaklar nasıl bir jeopolitik yönelim sergilemektedir?*
- ✓ *Hindistan ve Brezilya gibi yükselen aktörler bu küresel güç mücadelesinde nasıl konumlanmaktadır?*

Çalışmada, günümüz küresel güç rekabetinin yalnızca askerî üstünlük mücadelesinden ibaret olmadığı; bunun ötesinde, jeoekonomik hegemonya kurma arzusu, teknolojik liderlik iddiası ve normatif söylem çatışması üzerinden şekillenen çok katmanlı bir stratejik rekabet alanına dönüştüğü **varsayılmıştır**. Bu dönüşüm, uluslararası sistemde çok taraflılık ilkesinin zayıflamasına, bölgesel kutuplaşmaların derinleşmesine ve uluslararası hukuk normlarının aşınmasına neden olmaktadır.

Araştırmanın **kronolojik çerçevesi**, esas olarak 2017–2025 yılları arasını kapsamaktadır. 2018 yılında Donald Trump’ın başkanlık görevine başlamasıyla birlikte çok taraflılığa karşı geliştirilen egemenlikçi politikalar dönüm noktası teşkil etmiş; 2019–2020 döneminde ABD–Çin ticaret savaşları ve COVID–19 salgınıyla küresel düzende kırılmalar meydana gelmiştir. 2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya saldırısıyla Karadeniz güvenliği yeniden tanımlanmış; 2023–

2025 döneminde ise Çin'in "Kuşak ve Yol" stratejisiyle genişleyen jeopolitik etkisi, Avrupa'nın stratejik özerklik söylemlerini pekiştirmiş ve ABD'nin "de-risking" stratejisi şekillenmiştir.

Araştırmada nitel ve keşifsel yöntem esas alınmış; başta ABD, Çin, AB ve Hindistan gibi aktörlerin strateji belgeleri, lider söylemleri ve güvenlik raporları olmak üzere çeşitli birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. *Söylem analizi, olay temelli analiz ve karşılaştırmalı analiz teknikleri* uygulanmış; neorealizm, ofansif realizm (saldırgan realizm), jeoekonomi, normatif güç ve kompleks bağımlılık kuramı gibi teorik yaklaşımlar analitik çerçeve olarak benimsenmiştir.

Bu bağlamda çalışma, uluslararası ilişkiler disiplininde son dönemin en kritik konularından biri olan "küresel güç rekabeti ve yeni jeopolitik dinamikler" üzerine sistematik ve çok katmanlı bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir. Çalışma, geniş bir çerçevede küresel güç rekabetinin günümüz jeopolitik dinamikleri üzerindeki etkilerini incelemekte; farklı coğrafyalardaki kriz alanları, ittifak yapıları ve stratejik yönelimler üzerinden çok boyutlu bir analiz sunmayı amaçlamaktadır.

KÜRESEL GÜÇ REKABETİNİN KURAMSAL TEMELLERİ

Küresel güç rekabeti, uluslararası ilişkiler disiplininde farklı kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde analiz edilmektedir. Bu rekabet, yalnızca askerî alanda değil; aynı zamanda ekonomik, teknolojik ve normatif düzeylerde de şekillenmekte, devletlerin çok boyutlu stratejik yönelimlerini etkilemektedir. Bu bağlamda, "küresel güç rekabeti" kavramı büyük güçlerin askerî, ekonomik, teknolojik ve ideolojik alanlarda üstünlük kurma mücadelesini ifade ederken, "stratejik rekabet" bu güçlerin uzun vadeli jeopolitik üstünlük hedefiyle yürüttükleri çok boyutlu rekabeti tanımlar.

Bu bölümde, günümüz küresel güç rekabetini anlamak için temel referans noktaları sunan beş ana kuramsal yaklaşım ele alınacaktır: neorealizm, ofansif realizm, jeoekonomi kuramı, normatif güç yaklaşımı ve karmaşık bağımlılık kuramı.

Neorealizm: Güvenlik Dilemması ve Anarşi. Neorealizm, Kenneth Waltz tarafından geliştirilen ve uluslararası sistemin anarşik yapısını merkeze alan bir yaklaşımdır. Waltz’a göre devletler, sistemde merkezi bir otorite bulunmadığı için kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla sürekli güç biriktirme eğilimindedir. Bu durum, güvenlik dilemması adı verilen yapısal bir çelişkiye yol açar: bir devletin güvenliğini artırma çabası diğerleri tarafından tehdit olarak algılanır ve bu da karşılıklı silahlanmaya neden olur (Waltz, 1979: 88). Burada “güvenlik dilemması” kavramı, bir devletin aldığı önlemlerin diğer devletlerde güvensizlik yaratmasıyla tetiklenen karşılıklı silahlanma yarışını tanımlar.

Ofansif Realizm: Hegemonya Arayışı. Neorealizmin bir türevi olan ofansif realizm, John J. Mearsheimer tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre devletler yalnızca güvenliklerini sağlamakla yetinmez, aynı zamanda uluslararası sistemde azami güç elde etmeye çalışırlar. Mearsheimer’a göre devletler, fırsat bulduklarında bölgesel hegemonya kurma eğilimindedir ve bu nedenle saldırgan dış politika stratejilerine başvururlar (Mearsheimer, 2001: 29). “Bölgesel hegemonya” kavramı bu bağlamda bir devletin kendi coğrafi bölgesinde rakipsiz güç hâline gelmesini ifade eder.

Jeoekonomi Kuramı: Ekonomik Araçlarla Jeopolitik Mücadele. Jeoekonomi, Edward N. Luttwak tarafından geliştirilen bir yaklaşım olup, devletlerin askerî araçlar yerine ekonomik enstrümanlarla stratejik hedeflerine ulaşma çabasını analiz eder. Luttwak, “jeoekonomi, çatışmanın mantığını ticaretin grameriyle uygular” diyerek bu yaklaşımın temelini ortaya koymuştur (Luttwak, 1990: 17). “Jeoekonomi” kavramı, ekonomik araçların (ticaret, yatırım, yaptırımlar vb.) jeopolitik amaçlarla kullanılması sürecini ifade eder. ABD–Çin ticaret savaşı,

Kuşak ve Yol Girişimi ve çip yasaları gibi gelişmeler, jeoekonomik araçların küresel güç rekabetinde merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Normatif Güç Yaklaşımı: Değerler Üzerinden Rekabet. Normatif güç kavramı, Ian Manners tarafından AB'nin uluslararası sistemdeki etkisini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Manners'a göre, bir aktör sadece askerî ve ekonomik araçlarla değil; aynı zamanda demokratik normlar, insan hakları ve çevresel değerler gibi ilkelerle uluslararası düzende etki yaratabilir (Manners, 2002: 242). Bu çerçevede “normatif güç”, bir aktörün uluslararası sistemde değer ve ilkeler aracılığıyla nüfuz kurma kapasitesine işaret eder.

ABD'nin liberal düzeni yayma çabaları ve Çin'in kalkınma odaklı alternatif model sunması, günümüz güç rekabetinde normatif boyutun belirleyiciliğini ortaya koymaktadır.

Karmaşık Bağımlılık Kuramı: Karşılıklı Etkileşim ve Sınırlar. Robert Keohane ve Joseph Nye tarafından geliştirilen karmaşık bağımlılık kuramı, devletlerin artan ekonomik ve teknolojik karşılıklı bağımlılıklarının uluslararası ilişkileri hem iş birliğine hem de kırılganlığa açık hâle getirdiğini savunur. Bu kurama göre, devletlerarasında çok düzlemli bağlantılar vardır ve bu durum tek boyutlu askerî rekabetin sınırlarını ortaya çıkarır (Keohane & Nye, 1977: 10). “Karmaşık bağımlılık” kavramı, devletlerin yalnızca askerî değil aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda da birbirine bağlı hâle gelmesini ifade eder. Günümüzde bu karşılıklı bağımlılıklar, özellikle teknoloji alanında azaltılmaya çalışılmakta; bu da “de-risking” (risk azaltma) ve “decoupling” (ekonomik ayrışma) gibi yeni stratejik yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Smith, 2025). Bu eğilimi analiz eden McDonagh (2025: 10) şu ifadeyi kullanmaktadır: “ABD–Çin rekabeti yalnızca ticaret bağlarını yeniden şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda küresel ekonomik yönetişimi ve tedarik zinciri yapılarını köklü biçimde değiştirerek jeoekonomik parçalanmanın yeni bir dönemini yansıtmaktadır” (McDonagh, 2025: 10).

Sonuç olarak, küresel güç rekabeti çok katmanlı bir olgudur ve yalnızca askerî güç değişkeniyle açıklanamaz. Neorealist güvenlik anlayışından jeoekonomik stratejilere, normatif etki arayışından karmaşık bağımlılıklara kadar geniş bir kuramsal ve kavramsal çerçeve, günümüz uluslararası ilişkilerindeki güç mücadelesini anlamada bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır.

ABD-ÇİN REKABETİNDE TAYVAN KRİZİ: OLASI SENARYOLAR VE ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİFİ

Tayvan krizi, 21. yüzyılın en kritik jeopolitik çatışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu mesele yalnızca ABD ile Çin arasındaki ikili rekabetin bir tezahürü değil, aynı zamanda uluslararası hukukun temel normları olan egemenlik, toprak bütünlüğü ve kuvvet kullanma yasağının yeniden yorumlandığı çok boyutlu bir krizdir. Çin Halk Cumhuriyeti, Tayvan'ı kendi ayrılmaz parçası olarak görmekte ve “tek Çin ilkesi” çerçevesinde Tayvan'ın yeniden birleşmesini temel stratejik hedeflerinden biri olarak tanımlamaktadır. Buna karşın Tayvan, fiilen bağımsız bir siyasi varlık olarak işlev görmektedir ve demokratik bir yönetim sistemine, özerk diplomatik ilişkiler ağına ve gelişmiş bir savunma kapasitesine sahiptir.

ABD ise Tayvan ile resmi diplomatik ilişkilere sahip olmamakla birlikte, 1979 tarihli **Tayvan'la İlişkiler Yasası (Taiwan Relations Act)** çerçevesinde Tayvan'ın kendini savunma kabiliyetini desteklemeyi taahhüt etmektedir. Bu durum, taraflar arasında “stratejik muğlaklık” (strategic ambiguity) adı verilen gerilimi artırıcı bir belirsizlik ortamı yaratmıştır. Çin'in Tayvan Boğazı'nda düzenlediği geniş çaplı askeri tatbikatlar ve ABD'nin Tayvan'a gerçekleştirdiği ileri düzey silah satışları, krizin bölgesel ve küresel güvenliğe etkisini daha da derinleştirmiştir (Grossman, 2022: 103).

Tayvan, Çin açısından yalnızca tarihsel bir “ulusal bütünlük” meselesi değil, aynı zamanda stratejik ve ekonomik egemenlik hedeflerinin merkezindedir. Coğrafi konumu itibariyle Tayvan, Çin'in Pasifik'e erişimini sınırlandıran bir doğal bariyer işlevi görmektedir. Bu ada

üzerindeki kontrol, Çin'e “ilk ada zincirini” (first island chain) kırma ve ABD etkisini Asya–Pasifik’te dengeleme imkânı sağlayacaktır. Ayrıca Tayvan, ileri teknoloji üretimi – özellikle yarı iletken sanayii – açısından küresel bir merkezdir. Dünya çip üretiminin yaklaşık %60’ını tek başına gerçekleştiren TSMC gibi şirketler, Çin’in teknolojik yükselişi açısından stratejik hedef hâline gelmiştir (Kaplan, 2023: 147).

ABD açısından Tayvan, Hint–Pasifik’teki güç projeksiyonu ve müttefik savunması açısından vazgeçilmezdir. Washington yönetimi, Tayvan’ın düşmesi durumunda Japonya, Güney Kore ve Filipinler gibi bölgesel ortaklarının güvenliğinin tehdit altına gireceğini ve bu durumun ABD’nin ittifak sistemine duyulan güveni zayıflatacağını öngörmektedir. Jeoekonomik olarak ise Tayvan, sadece teknoloji üretiminde değil, aynı zamanda tedarik zincirlerinin güvenliği açısından da merkezi bir noktadır. ABD’nin Çin ile artan teknoloji rekabetinde Tayvan, hem ekonomik bağımlılığı azaltmak hem de stratejik üstünlük sağlamak açısından hayati bir rol oynamaktadır.

Tayvan krizi, yalnızca ABD–Çin ilişkilerini değil, aynı zamanda Hint–Pasifik bölgesindeki tüm güvenlik mimarisini etkilemektedir. Japonya ve Avustralya gibi QUAD (Quadrilateral Security Dialogue) üyeleri, Tayvan konusunda dolaylı destek açıklamalarıyla Çin’e karşı stratejik dengeleme politikaları geliştirmektedir. Küresel ölçekte ise Tayvan, yüksek teknoloji, deniz ticaret yolları ve enerji transferi açısından kritik bir konuma sahiptir. Tayvan Boğazı’ndan her yıl yaklaşık **700 milyar dolarlık** deniz ticareti geçmekte ve bu durum, kriz anında tüm dünya ekonomisinin kırılganlığını artırma potansiyeli taşımaktadır.

Tayvan krizi, yalnızca jeopolitik bir çatışma alanı değil, aynı zamanda uluslararası hukukun temel normlarının sınandığı bir durumdur. Uluslararası hukuk açısından bu mesele, başta **devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü, kuvvet kullanma yasağı ve self–determinasyon (kendi kaderini tayin)** ilkeleri bağlamında değerlendirilmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti, 1971 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 2758 sayılı kararı ile Çin’in tek meşru temsilcisi olarak tanınmış ve bu tarihten itibaren Tayvan uluslararası toplumun büyük bölümü tarafından ayrı bir devlet olarak kabul edilmemiştir. Çin’in tek taraflı olarak “tek Çin politikası” çerçevesinde Tayvan üzerindeki egemenlik iddiası, uluslararası toplumda çoğunlukla **de jure** olarak kabul görmekle birlikte, **de facto** olarak Tayvan’ın bağımsız siyasi ve ekonomik yapısını sürdürebildiği bir statü yaratmıştır.

Bununla birlikte, Tayvan’ın uluslararası hukuka göre bir devlet olup olmadığı hâlen tartışmalıdır. Montevideo Konvansiyonu’na göre bir varlığın devlet sayılması için dört temel kriter gereklidir: tanımlı bir nüfus, belirli bir toprak, etkili bir hükümet ve diğer devletlerle ilişki kurma kapasitesi. Tayvan bu dört kriteri sağlasa da, yeterli diplomatik tanınırlığa sahip olmadığı için uluslararası sistemde “sınırlı tanınan bir devlet” (de facto state) olarak işlev görmektedir (Crawford, 2006: 36).

Birleşmiş Milletler Şartı’nın 2(4). Maddesi, tüm üye devletlere kuvvet kullanma yasağı getirmektedir. Çin’in Tayvan’ı zorla ilhak etmesi hâlinde bu durum, uluslararası hukukun açık ihlali olarak değerlendirilebilir. Çin, Tayvan’ın kendi toprağı olduğunu iddia ettiği için bu tür bir müdahaleyi “iç mesele” olarak sunma eğilimindedir; ancak Tayvan, ayrı bir siyasi sistem ve güvenlik altyapısına sahip olduğu için bu tür bir müdahale uluslararası nitelikte algılanacaktır (Cassese, 2005: 81).

Öte yandan, ABD’nin Tayvan’a yönelik silah satışları ve askeri iş birliği anlaşmaları, Çin tarafından egemenliğe müdahale olarak görülmektedir. Bu durum, kuvvet kullanma yasağı ile silahlı müdahale tehdidi arasındaki sınırları zorlayan “gri alan stratejileri”nin gelişmesine neden olmuştur.

Tayvan halkının uzun süredir sürdürdüğü demokratik yönetim, bu bölgenin halkına bir tür **self-determinasyon** hakkı tanınıp tanınamayacağı sorusunu da gündeme getirmiştir. Ancak bu

hak genellikle sömürge yönetimi altındaki halklar için geçerli sayıldığından, Tayvan örneği tartışmalı bir alanda yer almaktadır.

Sonuç olarak, Tayvan meselesi uluslararası hukukun açık bir normatif rehber sunmakta zorlandığı bir alan hâline gelmiştir. Egemenlik ilkesi ile self-determinasyon hakkı, kuvvet kullanma yasağı ile savunma ittifakları arasındaki gerilimler, Tayvan krizini “hukuki gri alanlar” üzerinden tanımlanabilen bir yapıya dönüştürmüştür.

Tayvan krizi, yalnızca Çin ile ABD arasında bir egemenlik meselesi olmaktan ziyade, 21. yüzyılın uluslararası düzenine yön verecek nitelikte sistemik sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, krizle ilgili dört temel senaryo üzerinde durulmaktadır: **Statükonun korunması, barışçıl birleşme, silahlı çatışma ve müzakereye dayalı çözüm**. Her senaryonun hem bölgesel hem de küresel düzeyde farklı etkileri olacaktır.

1. Statükonun Korunması (Stratejik Muğlaklık Devamı). Bu senaryo, mevcut belirsizlik ortamının sürmesi anlamına gelmektedir. Tayvan, fiili olarak bağımsız bir varlık şeklinde işlevini sürdürürken, Çin Halk Cumhuriyeti Tayvan’ın kendi topraklarının ayrılmaz bir parçası olduğunu ileri sürmekte ve birleşme hedefini kararlılıkla sürdürmektedir. ABD ise Çin’in bu egemenlik iddiasını tanımadan, kendi “tek Çin politikası” (yani Çin’in Tayvan üzerindeki egemenlik iddiasını tanımaksızın, yalnızca bu iddianın varlığını kabul eden ve Tayvan’la gayri resmî ilişkileri sürdüren yaklaşım) çerçevesinde Tayvan ile gayri resmî ilişkilerini devam ettirmekte ve Tayvan’ın savunma kapasitesini desteklemeyi sürdürmektedir. Bu durum, Tayvan Boğazı’nda düşük yoğunluklu gerilimlerin devam etmesine neden olur.

Bu senaryo kısa vadede çatışmanın önüne geçse de uzun vadede belirsizlikler ve askeri riskler taşımaya devam eder. Özellikle Asya-Pasifik’teki tedarik zincirleri ve mikroçip üretimi gibi stratejik sektörler kırılgan kalır (Bergsten & Hufbauer, 2021: 52).

2. Barışçıl Birleşme (Diplomatik Anlaşma). Çin ile Tayvan arasında gerçekleşecek karşılıklı tavizlere dayalı barışçıl bir birleşme, tarihsel olarak düşük olasılıklı görülse de diplomasi

yoluyla istikrar sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak Tayvan halkının büyük çoğunluğu kamuoyu araştırmalarına göre Çin ile birleşmeye sıcak bakmamaktadır.

Barışçıl birleşme Çin'in küresel imajına kısa vadeli bir avantaj sağlasa da ABD'nin bölgedeki caydırıcılığına darbe vurabilir. Çin'in bölgesel hegemonya kurma çabası hız kazanabilir ve bu durum Japonya, Hindistan ve Avustralya gibi aktörlerin askeri harcamalarını artırmasına yol açabilir.

3. *Silahlı Çatışma (Çin'in Zorla Müdahalesi)*. Çin'in Tayvan'a karşı kuvvet kullanması, büyük bir bölgesel savaşı ve hatta potansiyel bir küresel çatışmayı tetikleyebilir. ABD'nin doğrudan müdahalesi hâlinde bu kriz, nükleer caydırıcılığın sınındığı bir küresel savaşa dönüşme riski taşır. Tayvan Boğazı'nda silahlı çatışma, aynı zamanda dünyanın en büyük mikroçip üreticilerinden TSMC'nin faaliyetlerini durdurma tehlikesini de beraberinde getirir.

Mikroçip tedarik zincirinde büyük bir çöküş, küresel teknoloji sektöründe şok etkisi yaratabilir. Silahlı müdahale, dünya enerji ve ticaret yollarında büyük dalgalanmalara neden olur, Tayvan Boğazı ve Güney Çin Denizi'nde güvenlik krizleri tetiklenir (Kaplan, 2022: 143).

4. *Müzakereye Dayalı Çözüm (Çok Taraflı Diplomatik Format)*. Tayvan meselesinin ASEAN, QUAD veya BM gibi platformlar çerçevesinde çok taraflı diplomatik görüşmelerle ele alınması, hem Tayvan halkının iradesine saygı gösteren hem de bölgesel istikrarı koruyan bir çözüm potansiyeli sunar. Bu senaryo, tarafların karşılıklı güvenceler ve statü tanımlamaları çerçevesinde uzlaşması hâlinde geçerli olabilir.

Böyle bir çözüm, uluslararası hukukun güçlendiği bir örnek teşkil edebilir. Aynı zamanda Çin'in daha yapıcı bir küresel aktör olarak algılanmasını sağlayabilir ve Hint-Pasifik bölgesindeki askeri rekabeti sınırlandırabilir.

Tayvan krizinin geleceği, yalnızca bölge ülkeleri açısından değil, küresel düzende istikrar, ticaret ve teknoloji dengeleri açısından da kritik önemdedir. Silahlı bir çatışma, yalnızca Tayvan'ı değil, bütün dünyayı etkileyecek sarsıntılara neden olabilir. Bu nedenle, krize ilişkin

stratejiler yalnızca jeopolitik analizlerle değil, **uluslararası hukuk, ekonomik güvenlik ve normatif düzen** boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır.

AVRUPA’NIN STRATEJİK OTONOMİSİ: NATO’DAN BAĞIMSIZ GÜVENLİK ARAYIŞLARI

AB'nin güvenlik ve savunma alanında daha bağımsız hareket etme yönündeki çabaları, son yıllarda stratejik otonomi kavramı etrafında yeniden gündeme gelmiştir. Özellikle Brexit sonrası oluşan jeopolitik boşluk, Donald Trump döneminde ABD'nin NATO'ya yönelik eleştirel tutumu ve Rusya'nın 2022'de Ukrayna'ya başlattığı işgal girişimi, Avrupa'nın güvenlik paradigmasında köklü dönüşümleri tetiklemiştir. Bu gelişmeler, AB'nin yalnızca ekonomik bir birlik olmanın ötesine geçerek, küresel ölçekte stratejik bir aktör olma arayışını hızlandırmıştır.

Stratejik özerklik (strategic autonomy), AB'nin dış politika, savunma ve güvenlik alanlarında karar alma süreçlerinde dış aktörlere olan bağımlılığını minimize ederek, kendi çıkarlarını önceleyen ve bağımsız bir şekilde hareket edebilme kapasitesini ifade etmektedir.

Bu kavram, sadece askeri yeterliliğin artırılmasına yönelik bir hedef değil, aynı zamanda Avrupa'nın normatif, diplomatik ve ekonomik araçlarını daha etkin kullanarak küresel düzeyde stratejik bir aktör olarak konumlanma çabasının da bir yansımasıdır. Stratejik özerklik, bu yönüyle hem içsel bir kapasite inşası sürecini hem de uluslararası sistemdeki güç asimetrisini dengeleme arayışını temsil eder.

Bu kavramın temelleri 2003 yılında kabul edilen Avrupa Güvenlik Stratejisi (A Secure Europe in a Better World) belgesinde atılmış olsa da (European Union, 2003), kavramsallaşma süreci esas itibarıyla 2013 yılında Avrupa Konseyi'nin savunma alanında daha güçlü bir Avrupa vizyonunu gündeme taşımasıyla görünür hâle gelmiştir. Ancak asıl ivmesini, 2016 yılında Avrupa Dış Eylem Servisi tarafından yayımlanan Avrupa Küresel Stratejisi (Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe) belgesiyle kazanmıştır. Bu belge, Avrupa'nın güvenliğini

sağlamada sadece NATO'ya veya üçüncü ülkelere bağımlı kalamayacağına dikkat çekmiş, kendi güvenlik ve savunma kapasitelerini artırması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Belgede şu ifadeler yer verilmiştir: “Avrupa kendi güvenliği için daha fazla sorumluluk almak zorundadır. Ortak savunma, savunma sanayiinde iş birliği ve askeri kapasite inşası bu hedefin merkezinde yer almaktadır” (European External Action Service, 2016: 18).

Stratejik özerklik, aynı zamanda Avrupa'nın çevresinde artan güvenlik riskleri (Rusya'nın revizyonist politikaları, Ortadoğu'daki istikrarsızlık, Kuzey Afrika'daki terör tehdidi) karşısında kendi kararlarını alabilecek kurumsal esnekliğe ve operasyonel yeterliliğe sahip olması gerekliliği üzerinden gerekçelendirilmiştir. Bu noktada kavram, sadece askeri yeterlilik değil; siyasi birlik, stratejik vizyon ve dış politika kapasitesinin de entegrasyonunu zorunlu kılmaktadır.

Özellikle Brexit sonrası İngiltere'nin AB'den ayrılması, Birliğin savunma alanında kendi başına hareket etme zorunluluğunu daha belirgin hâle getirmiştir. İngiltere, AB'nin savunma politikalarında her zaman temkinli bir aktör olmuş, NATO'nun liderliğinde kalınmasını savunmuştur. Dolayısıyla, İngiltere'nin ayrılığı stratejik özerklik yönündeki adımları kurumsal olarak da hızlandırmıştır.

Sonuç olarak, stratejik özerklik kavramı, Avrupa'nın uluslararası sistemde daha bağımsız, öngörülebilir ve etkili bir aktör hâline gelme iradesinin kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Kavram, salt güvenlik değil, aynı zamanda Avrupa'nın stratejik kimliğinin inşasıyla da doğrudan ilişkilidir. Bu yönüyle hem bir kapasite inşası sürecini hem de küresel rekabette jeopolitik konumlanmayı içeren çok katmanlı bir dönüşümün merkezindedir.

Stratejik otonomi fikri en güçlü biçimde Fransa tarafından desteklenmiştir. Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, 2017'deki Sorbonne konuşmasında Avrupa'nın “gerçek bir orduya” ihtiyacı olduğunu vurgulamış ve ABD'ye olan güvenin sınırlı kalabileceğini belirtmiştir. Almanya ise daha temkinli bir çizgi izlemiş, NATO'ya olan bağlılığı korumakla birlikte Avrupa

savunma kabiliyetlerinin güçlendirilmesini desteklemiştir. 2019’da Merkel ve Macron’un öncülüğünde Avrupa Müdahale İnisiyatifi (European Intervention Initiative – EI2) kurulmuş, böylece AB dışında fakat AB ülkeleri merkezli bir savunma işbirliği platformu ortaya çıkmıştır.

Avrupa Savunma Fonunun (European Defence Fund – EDF) kurulması, Daimi Yapılandırılmış İşbirliği (PESCO) çerçevesinde 60’tan fazla savunma projesinin başlatılması ve 2022’de kabul edilen “Stratejik Pusula” belgesi, Avrupa’nın kurumsal savunma kapasitesini artırmaya yönelik somut adımlar olmuştur. Stratejik Pusula belgesi, AB’nin 2030 yılına kadar 5.000 kişilik bir “hızlı konuşlandırma gücü” kurmayı hedeflediğini ortaya koymuştur (European Council, 2022: 5).

AB’nin stratejik otonomi çabaları NATO ile olan ilişkileri tartışmalı hâle getirmiştir. AB yetkilileri çoğunlukla NATO’yu “tamamlayıcı” bir yapı olarak gördüklerini belirtmiş olsalar da, özellikle ABD’nin Avrupa güvenliğinden çekilebileceği yönündeki varsayımlar, bu çabaların alternatif bir güvenlik mimarisi oluşturma niyetini de barındırdığını düşündürmektedir. NATO Genel Sekreterleri, bu tür girişimlerin ittifak ruhunu zayıflatabileceği yönünde zaman zaman eleştirilerde bulunmuştur (Stoltenberg, 2020).

Avrupa’nın savunma alanında daha bağımsız bir çizgi izlemesi, Transatlantik ilişkilerde yeni bir denge ihtiyacını gündeme getirmektedir. Rusya’nın saldırgan dış politikası, Çin’in Avrupa’daki ekonomik ve teknolojik nüfuz çabaları ve ABD’nin iç kapanma eğilimleri göz önüne alındığında, AB’nin kendi çıkarlarını önceleyen bir savunma vizyonuna yönelmesi jeopolitik bir zorunluluk hâline gelmiştir. Aynı zamanda bu süreç, Avrupa’nın küresel krizlerde daha aktif bir diplomatik ve askeri rol üstlenmesini mümkün kılabilir.

Avrupa’nın stratejik özerklik yönündeki arayışları, sadece savunma kapasitesi geliştirmekten ibaret değildir. Bu arayış, aynı zamanda Avrupa’nın küresel ölçekte bağımsız bir aktör olarak varlık gösterebilme iradesinin bir yansımasıdır. Fransa ve Almanya’nın liderliğinde gelişen bu süreç, AB’nin dış politikasında daha bütüncül, öngörülebilir ve kendi

çıkarlarını önceleyen bir çizgiye evrilmesini hedeflemektedir. Bununla birlikte, NATO ile kurumsal uyumun korunması ve Transatlantik bağların zedelenmemesi bu sürecin başarısı açısından kritik önem taşımaktadır.

HİNDİSTAN'IN YÜKSELİŞİ: HİNT-PASİFİK STRATEJİLERİNDE YENİ Dengeleyici Güç Mü?

21. yüzyılın ikinci çeyreğine girerken Hindistan, küresel güç dengelerinde artan etkisi ve çok taraflı diplomatik angajmanlarıyla öne çıkan bir aktör hâline gelmiştir. Nüfusu, ekonomik büyüme potansiyeli, savunma harcamaları ve teknolojik kapasitesi göz önünde bulundurulduğunda Hindistan, yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel ölçekte stratejik bir oyuncu olarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede Hindistan'ın yükselişi, hem Batı ittifakı hem de Küresel Güney açısından yeni dengeleyici parametrelerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Jeopolitik konumuyla Hindistan, ABD, Çin ve Rusya arasında önemli bir köprü işlevi görür. Çin ile uzun süredir devam eden sınır anlaşmazlıkları ve derin stratejik güvensizlik, Yeni Delhi'nin Pekin'e karşı dengeleme arayışını güçlendirmiştir. Öte yandan Hindistan, Rusya ile geleneksel savunma iş birliklerini ve silah tedarik ilişkilerini sürdürmektedir. 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşında Batı'nın yaptırım çağrılarına rağmen Moskova ile ilişkilerini koparmaması, çok vektörlü ve özerk dış politika yaklaşımını ortaya koyar (Pant & Joshi, 2022: 241).

ABD açısından Hindistan, Çin'in artan etkisine karşı önemli bir ortak olarak değerlendirilmekte; ikili ilişkiler ve çok taraflı platformlar üzerinden iş birliği her geçen yıl derinleşmektedir. 2023 yılında imzalanan ABD-Hindistan Savunma Teknolojileri Ortaklığı, bu stratejik yaklaşmanın kurumsal bir boyut kazandığını gösterir.

Hindistan ile Çin arasındaki rekabet, sadece sınır çatışmalarıyla sınırlı kalmaz; ekonomik, diplomatik ve teknolojik alanlara da yayılır. Himalayalar'daki Doklam ve Galwan Vadisi krizleri askeri düzeydeki güvensizliği açıkça ortaya koyarken, Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" girişimi Hindistan tarafından bölgesel çevreleme stratejisi olarak görülür. Çin'in Pakistan'la geliştirdiği stratejik ortaklık ve özellikle Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ile Hint Okyanusu'ndaki liman yatırımları, Yeni Delhi'nin güvenlik algısında artan tehditler arasında yer alır. Bu doğrultuda birçok Hintli uzman, Çin'in çevreleme politikasına karşı Hindistan'ın da kendi denge stratejisini geliştirmesi gerektiğini savunur.

Uluslararası düşünce kuruluşları, Hindistan-Çin rekabetinin gelecekte ABD-Çin arasında süregelen büyük güç mücadelesinin alt cephelerinden birine dönüşebileceğine işaret eder. Carnegie Endowment gibi kuruluşlara göre bu iki Asya gücü arasındaki çekişme, yalnızca ikili ilişkilerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda Hint-Pasifik bölgesinin genel güvenlik mimarisini etkileyebilecek bir potansiyel taşır (Raja Mohan, 2021: 103; Tellis, 2022: 55).

Hindistan, Japonya, Avustralya ve ABD ile birlikte yer aldığı Dörtlü Güvenlik Diyalogu (QUAD) yapısında; deniz güvenliği, tedarik zinciri dayanıklılığı, siber savunma ve kritik teknolojiler gibi alanlarda önemli katkılar sunar. Her ne kadar QUAD resmî olarak Çin karşıtı bir askeri ittifak olmadığını vurgulasa da, Hindistan'ın bu yapıya katılımı, Çin'e karşı dolaylı bir dengeleme yaklaşımı izlediğini ortaya koyar. Hint donanmasının Malabar tatbikatlarındaki aktif rolü, Yeni Delhi'nin bölgesel caydırıcılığını artıran temel unsurlar arasında yer alır.

Ayrıca Hindistan, QUAD içindeki konumunu, kendi Hint-Pasifik vizyonunu diplomatik alanda yaygınlaştırmak için bir araç olarak kullanır. "Doğuya Yönelme" (Act East) ve "Bölgede Herkes İçin Güvenlik ve Kalkınma" (SAGAR) politikaları aracılığıyla Hint Okyanusu'nda daha fazla görünürlük ve nüfuz kazanmayı hedeflemektedir.

Hindistan, sadece Batı merkezli yapılarla değil, aynı zamanda BRICS gibi yükselen ekonomilerin oluşturduğu platformlarla da aktif iş birliği yürütür. BRICS bağlamında finansal

çok kutupluluğun teşviki, dolar hegemonyasına alternatif ödeme sistemlerinin geliştirilmesi ve kalkınma odaklı iş birlikleri, Hindistan'ın dış politika öncelikleriyle örtüşür. Bu platformda Hindistan, Çin ile olan stratejik rekabetini dengelemek amacıyla çok taraflılık ve eşit ortaklık ilkelerini öne çıkarır; Pekin'in BRICS üzerindeki yönlendirici etkisini sınırlama çabası içindedir (Stuenkel, 2020: 104).

Hindistan'ın yükselişi, Hint-Pasifik bölgesinde güç dağılımını yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir. Çin'in bölgesel hâkimiyet arayışına karşı Hindistan'ın dengeleyici bir rol üstlenmesi, ABD ve müttefikleri tarafından stratejik açıdan desteklenir. Ancak Hindistan bu rolü benimserken bağlantısızlık geleneğini tamamen terk etmez; ulusal çıkarlarını merkeze alan çok yönlü ve esnek bir dış politika yürütür.

Aynı zamanda Hindistan, küresel yönetim yapılarının reformunu savunan öncü aktörlerden biridir. BM Güvenlik Konseyi'nde daimi üyelik talebi ve Dünya Bankası ile IMF gibi kurumlardaki temsil adaleti arayışı, Hindistan'ın uluslararası sistemde yalnızca güç değil, aynı zamanda normatif düzeyde de değişim talep ettiğini açıkça gösterir.

RUSYA–UKRAYNA SAVAŞI SONRASI KARADENİZ JEOPOLİTİĞİ VE ENERJİ GÜVENLİĞİ

2022 yılında başlayan Rusya–Ukrayna Savaşı, Karadeniz havzasını yalnızca bir cephe hattı olmaktan çıkararak, küresel jeopolitik ve enerji güvenliği denkleminde kritik bir merkez haline getirmiştir. Karadeniz, hem NATO'nun doğu kanadının savunması hem de Avrupa'nın enerji arz güvenliği açısından stratejik bir arterdir. Savaş devam ederken, bu bölgedeki askeri ve enerji altyapısına yönelik tehditlerin artması, mevcut güvenlik mimarilerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi (1936), Türkiye'ye boğazlar üzerinde önemli yetkiler tanımakta ve savaş zamanlarında Karadeniz dışı donanmalara sınırlamalar getirmektedir.

Savaşın başlamasıyla Türkiye'nin bu sözleşme kapsamında Boğazları savaş gemilerine kapatması, Montrö rejiminin güncelliğini ve önemini yeniden gündeme taşımıştır. Ahmet Davutoğlu'na göre Montrö, Karadeniz'in istikrarında “dengeleyici bir güvenlik tamponu” görevi görmektedir (Davutoğlu, 2022: 74).

Karadeniz, Rusya'nın Avrupa'ya doğal gaz ihracatında kilit role sahiptir. Ancak Avrupa ülkeleri Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak amacıyla alternatif güzergâhlar arayışına girmiştir. Türkiye üzerinden geçen Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ve Türk Akım gibi projeler bu noktada stratejik bir değer kazanmıştır. Rus enerji uzmanı Tatiana Mitrova'ya göre, “saldırı sonrası Avrupa enerji stratejisi, Rusya'yı baypas eden yeni bir coğrafi mantık üzerinden inşa edilmektedir” (Mitrova, 2023: 51).

Romanya, Bulgaristan ve Türkiye, Karadeniz'deki NATO varlığını güçlendirme yönünde adımlar atmaktadır. Bu ülkeler, Rusya'nın artan deniz faaliyetlerine karşı ortak tatbikatlar ve istihbarat paylaşımı yoluyla bölgesel caydırıcılığı artırmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda ABD'nin Karadeniz'e yönelik askeri ve diplomatik ilgisi de artmıştır.

Rusya'nın savaş sonrası küresel konumu ile ilgili iki olası senaryo var.

1. Yenilgi Senaryosu. Ukrayna savaşının Rusya açısından stratejik bir başarısızlıkla sonuçlanması, Moskova'nın yalnızca sahada değil, uluslararası sistemdeki konumunda da ciddi bir erozyona yol açabilir. Askerî, ekonomik ve diplomatik alanlarda üst üste gelen kayıplar, Rusya'nın büyük güç statüsünü sorgulanır hâle getirebilir. Özellikle Batı'nın uyguladığı yaptırımların derinleşmesi, enerji ihracatına bağımlı Rus ekonomisini daha kırılgan hâle getirmiştir (Racz, 2023, p. 14). Bu durum, Rusya'yı Çin'e daha fazla ekonomik ve diplomatik olarak bağımlı kılacak; Çin'in Avrasya'da tek yönlü liderliğini pekiştirmesine zemin hazırlayacaktır.

Aynı zamanda bu senaryo, eski Sovyet coğrafyasındaki Rus etkisinin dramatik biçimde zayıflamasına neden olabilir. Gürcistan, Moldova, Orta Asya Türk cumhuriyetleri gibi

bölgelerde Batı ile entegrasyon yönündeki eğilimler ivme kazanabilir. NATO ise doğruya doğru genişlemeyi stratejik bir fırsat olarak değerlendirebilir. İsveç ve Finlandiya'nın üyeliğiyle güçlenen İttifak, Karadeniz ve Baltık bölgelerinde caydırıcılık kapasitesini artırarak, Rusya'nın çevrelenmesini kurumsallaştırabilir (Smith, 2022: 67).

Bu bağlamda, Rusya'nın yenilgisi çok kutuplu düzenin daralması, Çin merkezli tek yönlü Avrasya yapılanmasının güçlenmesi ve NATO'nun konsolidasyonu gibi sonuçlara yol açabilir.

2. Kazanım Senaryosu. Alternatif bir senaryoya göre, Rusya sahada belirli bir taktiksel üstünlük elde ederek Ukrayna'nın doğusundaki bölgeleri kalıcı şekilde kontrol altında tutmayı başarabilir. Bu kazanım, yalnızca Ukrayna'nın geleceğini değil, aynı zamanda Orta ve Doğu Avrupa'daki güç dengelerini de kökten etkileyebilir. Fiilî işgalin kurumsallaşması, Rusya'nın yakın çevresinde fiili nüfuz alanları inşa etme stratejisini pekiştirebilir. Bu senaryo, Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya'daki kontrol gibi örneklerle benzerlik arz eder.

Rusya'nın kazanımı, aynı zamanda Kafkasya, Orta Asya ve Kuzey Kutbu gibi jeostratejik bölgelerde de yeniden güç projeksiyonu kapasitesini artırabilir. Özellikle enerji yolları ve ulaşım koridorları üzerindeki hâkimiyet, Moskova'nın jeoekonomik kaldıraçlarını yeniden canlandırabilir. Türkiye, Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleri üzerindeki Rus baskısının artması ihtimali bu bağlamda değerlendirilmelidir.

Batı açısından bu senaryo, ittifakın iç uyumunu test edebilir. Almanya ve Fransa gibi ülkelerin Rusya ile daha temkinli ilişki geliştirme eğilimleri ile Polonya, Baltık ülkeleri ve ABD'nin sert tutumu arasında yeni ayrışmalar ortaya çıkabilir. Avrupa'nın stratejik özerklik tartışmaları da bu bağlamda daha karmaşık bir hâl alabilir (Delcour, 2024: 51).

Bu senaryoda uluslararası hukuk açısından da ciddi bir meşruiyet krizi yaşanabilir. Fiilî işgalin normalleştirilmesi, kuvvet kullanma yasağının aşınmasına ve “gri bölge stratejileri”nin kurumsallaşmasına neden olabilir.

Rusya–Ukrayna Savaşı'nın seyrine bağlı olarak ortaya çıkabilecek farklı jeopolitik senaryolar, sadece Doğu Avrupa'yı değil, Karadeniz havzası ve Avrasya güvenlik mimarisi açısından da belirleyici olacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin dış politik konumlanması, enerji koridorlarının geleceği ve NATO–AB ilişkileri çok boyutlu biçimde şekillenmeye açıktır.

Rusya'nın yenilgisi durumunda, Türkiye'nin Karadeniz'deki jeopolitik rolü daha da pekişebilir. Rus nüfuzunun zayıflaması, Türkiye'nin Gürcistan, Ukrayna ve Moldova ile daha yakın ilişkiler geliştirmesine ve Karadeniz İşbirliği Örgütü gibi bölgesel platformların yeniden yapılandırılmasına zemin hazırlayabilir. NATO'nun doğuya doğru güç projeksiyonunda Türkiye, ön cephe devlet olarak daha stratejik bir pozisyona gelebilir. Mitat Çelikpala'ya göre, “Karadeniz'in güvenliği artık yalnızca bölge ülkelerinin değil, NATO ve AB'nin de merkezî güvenlik meselesidir” (Çelikpala, 2023: 112).

Öte yandan, Rusya'nın kazanımı hâlinde Türkiye daha dengeli ve çok boyutlu bir dış politika yürütme baskısı altında kalacaktır. Bu durumda Moskova ile ekonomik ilişkiler (özellikle enerji ve turizm) bir koz olarak kullanılabilirken, Türkiye'nin NATO içerisindeki pozisyonu daha fazla stratejik manevra gerektirecektir. Ayrıca Suriye, Güney Kafkasya ve Libya gibi sahalarda Rusya ile çıkar çatışmaları yeniden yoğunlaşabilir.

Her iki senaryo da Türkiye'nin enerji geçiş ülkesi olarak önemini artırmaktadır. Rusya'nın enerji hatları üzerindeki kontrolünün zayıflaması durumunda, TANAP, Türk Akım, Doğu Akdeniz projeleri ve Zengezur koridoru gibi güzergâhlar daha fazla yatırım ve uluslararası destek alabilir. Türkiye bu süreçte yalnızca enerji taşıyıcısı değil, aynı zamanda enerji diplomasisinin aktörü hâline gelecektir.

Ancak Rusya'nın üstünlük sağladığı bir senaryoda, Moskova'nın Avrupa üzerindeki enerji baskısını artırma potansiyeli Türkiye'nin manevra alanını daraltabilir. Bu durumda Türkiye, Rusya ile enerjideki bağımlılığı azaltma yönünde yenilenebilir enerji, doğalgaz depolama ve enerji kaynak çeşitlendirmesi stratejilerini hızlandırmak zorunda kalabilir.

Rusya'nın yenilgisi, NATO'nun doğu kanadını tahkim etmesi ve AB'nin savunma alanında daha uyumlu davranması yönünde güçlü bir itki yaratabilir. Türkiye açısından bu gelişme, Avrupa güvenlik sisteminde daha merkezî bir rol anlamına gelebilir. Ancak bu durum, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde yeni gerilim alanları da yaratabilir. Özellikle Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB içindeki pozisyonları, Türkiye'nin Avrupa'daki stratejik açılımını zorlaştırabilir.

Rusya'nın kazanımı ise transatlantik ittifakta kırılmalar yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bu kırılmalar, AB'nin daha fazla stratejik özerklik arayışına girmesine neden olabilir. Türkiye, bu ortamda hem NATO'nun aktif üyesi olarak hem de AB ile sınırlı ama etkili ilişkiler sürdüren bir aktör olarak çok yönlü diplomasi yürütmek durumundadır.

Rusya–Ukrayna Savaşı'nın sonucu ne olursa olsun, Karadeniz'in ve Türkiye'nin jeopolitik önemi daha da artacaktır. Türkiye, enerji transit kapasitesi, askeri caydırıcılığı ve bölgesel diplomasideki deneyimi ile küresel güç rekabetinde vazgeçilmez bir aktör konumuna ulaşabilir.

Ancak bu fırsatlar, çok kutuplu sistemdeki kırılganlıklar ve ittifak içi çelişkilerle birlikte ele alındığında, dikkatli ve çok katmanlı bir dış politika gerektirmektedir.

ORTADOĞU'DA YENİ İTTİFAKLAR: ABRAHAM ANLAŞMALARI

SONRASI İSRAİL–ARAP YAKINLAŞMASI

Ortadoğu'nun geleneksel çatışma dinamikleri, son yıllarda yerini çıkar odaklı yeni ittifaklara bırakmaya başlamıştır. Bu dönüşümün en belirgin örneği, 2020 yılında imzalanan Abraham Anlaşmaları ile İsrail'in Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn, Sudan ve Fas ile diplomatik ilişkiler kurmasıdır. Prof. Dr. Kemal İnat'a göre, bu sürecin temelinde “İran tehdidine karşı oluşan ortak kaygıların, ideolojik engellerin önüne geçmeye başlaması” yatmaktadır (İnat, 2021: 57).

Anlaşmalar yalnızca diplomatik bir tanıma adımı değil, aynı zamanda savunma sanayi, enerji, teknoloji, tarım, finans ve turizm gibi birçok alanda yapılandırılmış iş birliklerini içeren stratejik bir açılamdır. Bu durum, klasik düşmanlıkların yerine, karşılıklı çıkarlara dayanan yeni bir bölgesel entegrasyon modelinin gelişebileceğini ortaya koyar.

Prof. Efraim Inbar, bu yaklaşmanın yalnızca İran'a karşı değil, aynı zamanda ABD'nin bölgeden çekilme eğilimine karşı bir güvenlik sigortası işlevi gördüğünü belirtir. Bölge ülkeleri, dış aktörlere olan bağımlılığı azaltarak aralarındaki stratejik koordinasyonu artırma eğilimindedir (Inbar, 2021: 83). Ayrıca bu iş birlikleri, Körfez ülkelerinin ekonomik çeşitlenme hedefleriyle örtüşürken, İsrail'in yüksek teknoloji alanındaki kapasitesiyle de bütünleşmektedir.

İran'ın vekil gruplar aracılığıyla yürüttüğü yayılmacı stratejiler, İsrail ve bazı Arap ülkeleri arasında güvenlik merkezli bir yaklaşmayı teşvik etmiştir. Dr. Abdulkhaleq Abdulla, İran'ın mezhepsel ve devrimci kimliğiyle Körfez monarşileri açısından varoluşsal bir tehdit algısı oluşturduğunu, bu nedenle İsrail'le iş birliğinin makul bir seçenek olarak değerlendirildiğini ifade eder (Abdulla, 2022: 119).

Bu kapsamda İsrail–BAE–Bahreyn üçgeni, Doğu Akdeniz'den Hint Okyanusu'na uzanan bir güvenlik eksenini kurma potansiyeline sahiptir. Ortak tehdit algısı yalnızca İran'la sınırlı kalmaz; aynı zamanda Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi küresel stratejilere karşı da şekillenmektedir.

İdeolojik kutuplaşmalar yerini pragmatik ilişkilere bırakırken, Prof. Dr. Mustafa Kibaroglu bu durumu “post–ideolojik bir güvenlik mimarisinin oluşması” olarak tanımlar. Bu mimarinin, Ortadoğu'da Soğuk Savaş'tan bu yana görülmeyen bir istikrar fırsatı sunduğunu ileri sürer (Kibaroglu, 2022: 203).

Ancak bu dönüşüm, Filistin meselesi göz ardı edildiğinde halk nezdinde meşruiyet sorunu doğurur. Prof. Shibley Telhami, Filistin konusunun kamuoyunda hâlâ güçlü bir hassasiyet

yarattığını ve bu gerçeğin yok sayılması durumunda ittifakların sadece elit düzeyinde kalacağını vurgular (Telhami, 2021: 141). Kamuoyu araştırmaları da İsrail’le kurulan ilişkilerin toplumlarda belirli ölçüde güvensizlik yarattığını ortaya koyar. Öte yandan anlaşmaların derinleşmesi, Filistin yönetimi ile Körfez ülkeleri arasındaki diplomatik mesafeyi artırmış ve Arap Birliği içindeki ortak duruşu zayıflatmıştır.

İsrail'deki siyasi eğilimler de Filistin meselesine ilişkin mevcut statükoyu koruma yönündedir. Bu durum, barış girişimlerinin geniş bir uzlaşya evrilmesini güçleştirir. Dolayısıyla Abraham Anlaşmalarının başarısı, yalnızca ekonomik ve güvenlik alanındaki gelişmelere değil, aynı zamanda Filistin konusunda adil ve sürdürülebilir bir çözümün gündeme taşınmasına bağlıdır. Aksi takdirde bu ittifaklar, halk desteğinden yoksun ve sınırlı etkisi olan yapılar hâlinde kalabilir.

Türkiye, 2022 sonrası İsrail ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerini normalleştirme yönünde önemli adımlar atmıştır. Büyükelçiliklerin yeniden açılması, ekonomik ilişkilerin canlanması ve savunma sanayi gibi alanlarda teknik iş birlikleri, Ankara’nın bölgesel dış politikasındaki değişimi yansıtır. Ancak bu sürecin yürütülmesinde Türkiye, ulusal çıkarlarını önceler ve bölgesel dengeleri gözetken çok katmanlı bir yaklaşımı tercih eder.

Ankara’nın Filistin’e verdiği güçlü siyasi ve diplomatik destek, bu normalleşme sürecine sınır çizen temel unsurlardan biridir. Türkiye, İslam dünyasındaki konumu ve kamuoyu hassasiyetleri nedeniyle Filistin meselesini dış politikasında merkezi bir öncelik olarak görür. Bu da İsrail’le ilişkilerin belirli düzeyde tutulmasına neden olur.

Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, bu denge siyasetine ilişkin “Türkiye, Ortadoğu’da köprü değil, merkez aktör olarak davranmak zorundadır” ifadesini kullanır (Bağcı, 2020: 91). Bu yaklaşım, Türkiye’nin yalnızca arabulucu değil, aynı zamanda kendi normatif vizyonunu inşa eden bağımsız bir güç olma iddiasını yansıtır.

Ancak Türkiye–İsrail ilişkilerinde etkili olan bir diğer faktör, Suriye sahasındaki örtük rekabettir. İsrail, İran destekli milis grupları ulusal güvenliğine tehdit olarak görerek zaman zaman Suriye’ye hava saldırıları düzenler. Türkiye ise PKK/YPG unsurlarına karşı operasyonlar yürütmekte ve kuzey Suriye’de etkinlik kurma çabasındadır. İki ülkenin çıkarları doğrudan çatışmasa da aynı coğrafyada farklı önceliklerle hareket etmeleri, zaman zaman örtük gerilimlere yol açar.

Bu nedenle Türkiye–İsrail ilişkilerini sadece diplomatik ve ekonomik düzeyde değil, sahadaki stratejik karşıtlıklar üzerinden de değerlendirmek gerekir.

Genel çerçevede Türkiye’nin Ortadoğu’daki rolü, bölgesel dengeyi dönüştürebilecek kapasiteye sahip bağımsız bir aktör olarak şekillenir. Ancak Filistin’e yönelik duyarlılığı ve Suriye’deki jeopolitik mücadeleler, İsrail ve Körfez ülkeleriyle kurulan yeni iş birliklerinin sınırlarını belirlemektedir. Türkiye’nin çok yönlü diplomasi anlayışı, klasik eksenlerden ziyade esnek ve fırsat odaklı bir stratejiye dayanmaktadır.

İsrail ve Körfez ülkeleriyle gelişen ilişkiler, Türkiye’nin ekonomik çıkarlarını güvence altına alma, enerji projelerini çeşitlendirme ve bölgesel izolasyondan çıkma hedefleriyle doğrudan bağlantılıdır. Ancak bu sürecin uzun vadeli başarıya ulaşması, Türkiye’nin Filistin’e verdiği desteği sürdürürken dengeyi koruyabilmesine bağlıdır.

Suriye sahasındaki gelişmeler de, Türkiye’nin yalnızca diplomatik değil, aynı zamanda sahada da belirleyici bir aktör olduğunu göstermektedir. Bu çok boyutlu konum, Ankara’yı sadece arabulucu değil, aynı zamanda yeni güvenlik düzeninin inşa sürecine katılan başlıca aktörlerden biri hâline getirmektedir.

Ortadoğu’nun geleceği; İran–İsrail gerilimi, ABD’nin bölgeden kademeli çekilişi, Çin’in ekonomik etkisi ve Körfez ülkelerinin dönüşen dış politikaları ekseninde yeniden şekillenmektedir. Türkiye ise bu denklem içinde, hem mevcut güvenlik sistemleriyle iş birliği kuran hem de ulusal ve normatif önceliklerinden taviz vermeyen özgün bir çizgide

ilerlemektedir. Bu pozisyon, uzun vadede Türkiye'yi sadece bölgesel değil, aynı zamanda küresel sistem içinde öne çıkan orta güçlerden biri hâline getirebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, küresel güç rekabetinin günümüzde yalnızca büyük aktörlerin çıkar çatışmalarını değil, aynı zamanda uluslararası düzenin normatif temellerini, bölgesel güvenlik mimarilerini ve diplomatik denge arayışlarını da derinden etkileyen çok boyutlu bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymuştur. ABD-Çin rekabeti, Tayvan krizi gibi kırılğan alanlarda somutlaşarak yalnızca askeri değil, aynı zamanda ekonomik ve teknolojik düzlemlerde de sistemik belirsizlikler üretmektedir. Uluslararası hukuk normları, egemenlik ve self-determinasyon gibi ilkeler, bu süreçte yeniden tartışmaya açılmakta; büyük güçlerin normatif üstünlük kurma girişimleri, jeopolitik istikrarı tehdit eden yeni dinamikler doğurmaktadır.

AB'nin stratejik özerklik söylemi, NATO'nun geleceği ve transatlantik ilişkiler bağlamında yeni bir güvenlik mimarisi arayışını gündeme taşıırken; Karadeniz ve Avrasya enerji coğrafyasında Rusya'nın savaşıla şekillendirdiği yeni gerçeklikler, enerji bağımlılığı, geçiş yolları ve bölgesel güç dengelerini köklü biçimde değiştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye gibi bölgesel aktörlerin pozisyonu daha stratejik şekil almaktadır. Ortadoğu'da ise Abraham Anlaşmaları ile şekillenen yeni güvenlik ittifakları, İran tehdidine karşı geliştirilen pragmatik uyumlar çerçevesinde ilerlemekte; ancak bu yapıların kalıcılığı, Filistin meselesi bağlamında ciddi meşruiyet testlerine tabi tutulmaktadır. Yükselen güçler olan Hindistan ve Brezilya ise hem Batı ile hem de alternatif küresel yapı taşlarıyla (örneğin BRICS) kurdukları çok yönlü ilişkilerle, çok kutupluluğun inşasında dengeleyici bir rol üstlenmektedir.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra, Rusya'nın Ukrayna savaşından siyasi ya da askeri anlamda galip çıkması durumunda, hem bölgede hem de küresel düzeyde ciddi sonuçlar doğurması kaçınılmaz görünmektedir. Böyle bir senaryo, Batı ittifak sisteminin caydırıcılığını zedeleyerek

özellikle Doğu Avrupa ve Baltık ülkelerinde yeni güvenlik endişeleri yaratabilir. Aynı zamanda Çin'e Tayvan konusunda daha cüretkâr adımlar atma cesareti verebilir. Rusya'nın zaferi, yalnızca Avrupa'da değil, Kafkasya, Orta Asya ve Ortadoğu'daki nüfuz alanlarını genişletme yönünde yeni dış politika açılımlarıyla sonuçlanabilir. Bu da otoriter devlet modellerinin uluslararası sistemde daha meşru bir seçenek hâline gelmesine neden olarak, normatif liberal düzenin daha da zayıflamasına yol açabilir.

Bu çalışma aynı zamanda bu sürecin gelecekte hangi yönlerden araştırılması gerektiğine dair bazı temel sorulara da ışık tutmaktadır. Çin-ABD rekabetinin bölgedeki küçük ve orta ölçekli güçler üzerindeki stratejik etkisi, Carlson tarafından şu şekilde değerlendirilir: “Çin'in ekonomik cazibesi ile ABD'nin güvenlik taahhütleri arasında sıkışan orta ölçekli devletler, stratejik belirsizlik ortamında çok yönlü ittifaklar geliştirerek hayatta kalma stratejileri üretmektedir” (Carlson, 2025: 37).

Tayvan krizi bağlamında stratejik belirsizlik politikalarının uzun vadeli riskleri, teknoloji tedarik güvenliğinin jeopolitik karşılıkları ve ABD-Çin arasındaki normatif rekabetin uluslararası hukuk üzerindeki etkileri daha derinlemesine analiz edilmelidir. Avrupa'nın güvenlik özerkliği arayışlarının NATO ile kurumsal uyumu, enerji güvenliği ve yeşil dönüşüm politikalarının Karadeniz üzerinden şekillenen jeopolitik dengelerle nasıl örtüştüğü gibi konular disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Ayrıca, Ortadoğu'daki yeni güvenlik mimarilerinin toplumsal meşruiyeti, İran sonrası dönemdeki bölgesel denge arayışları ve Türkiye'nin bu yapılar içerisindeki pozisyonu geleceğin kritik araştırma alanları arasında yer almaktadır. Hindistan gibi yükselen aktörlerin dış politikaları ile uluslararası yönetim reformlarına etkisi de uluslararası sistemin yeniden yapılanma sürecine ilişkin daha kapsamlı değerlendirmeler için önemli zemin sunmaktadır.

Bu çalışmada doğrudan ele alınmamış olsa da Yemen'deki insani kriz ve Afrika-Hindistan-Suriye hattında yoğunlaşan düzensiz göç baskısı, küresel güç rekabetini etkileyen önemli

jeopolitik ve insani dinamikler arasında yer almaktadır. Bu başlıklar, gelecekteki araştırmalarda ayrı bir analitik odağa dönüştürülmelidir.

Sonuç olarak, küresel güç mücadelesi yalnızca stratejik çıkarların çatışması değil, aynı zamanda değer sistemlerinin, normatif düzenlerin ve bölgesel güvenlik mimarilerinin yeniden şekillendiği bir kırılma dönemidir. Bu sürecin yönetilebilmesi, sadece büyük güçlerin değil, aynı zamanda orta ve yükselen aktörlerin de dâhil olduğu kapsayıcı, çoğulcu ve hukuka dayalı bir uluslararası düzen arayışıyla mümkündür. Bu bağlamda, uluslararası toplumun kriz önleyici diplomasiye, hukukun üstünlüğüne ve çok taraflı işbirliği mekanizmalarına öncelik vermesi, istikrarlı ve adil bir küresel düzenin inşası açısından hayati önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdulla, A. (2022). *The Gulf's new realism*. Abu Dhabi Policy Series.
- Aydın, M. (2022). Türkiye'nin Ortadoğu politikası: Yeni dönemde dönüşen ittifaklar ve güç dengeleri. *Ortadoğu Etütleri*, 14(1), 55–72.
- Bağcı, H. (2020). *Türk dış politikası ve yeni bölgesel dengeler*. Bilge Strateji Yayınları.
- Bağcı, H. (2020). *Türk dış politikasında yeni açılımlar*. Siyasal Kitabevi.
- Bergsten, C. F., & Hufbauer, G. C. (2021). *US–China economic conflict: Causes and consequences*. Peterson Institute for International Economics.
- Carlson, B. G. (2025). China–US competition impact on small and middle powers' strategic behaviour. *Defence Studies Quarterly*, 8(1), 1–28. <https://doi.org/10.1007/s00141-025-0931-9>
- Cassese, A. (2005). *International Law*. Oxford University Press.
- Crawford, J. (2006). *The Creation of States in International Law*. Oxford University Press.
- Çelikpala, M. (2023). Karadeniz güvenliği ve Türkiye'nin rolü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 22(1), 110–125.

- Davutoğlu, A. (2022). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- European Council. (2022). *Strategic compass for security and defence*. Brussels: European Union.
- European External Action Service. (2016). *Shared vision, common action: A stronger Europe – A global strategy for the European Union's foreign and security policy*. Brussels: European Union.
- Gause, F. G. (2020). *The new Middle East cold war: Saudi Arabia and Iran* (Brookings Doha Center Analysis Paper No. 11, pp. 4–11). Brookings Institution.
- Inbar, E. (2021). Israel's regional strategy after the Abraham Accords. *Middle East Review of International Affairs*, 25(1), 77–85.
- Inbar, E. (2021). *The Middle East after the Abraham Accords*. Begin–Sadat Center for Strategic Studies.
- İnat, K. (2021). Ortadoğu'da değişen güvenlik algıları ve Türkiye'nin konumu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 18(72), 57–76.
- Kaplan, R. D. (2022). *The loom of time: Between empire and anarchy, from the Mediterranean to China*. Random House.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Little, Brown.
- Kıbaroğlu, M. (2022). *Yeni Ortadoğu güvenlik mimarisi ve Türkiye*. SETA Yayınları.
- Luttwak, E. N. (1990). From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce. *The National Interest*, (20), 17–23.
- Manners, I. (2002). Normative power Europe: A contradiction in terms? *Journal of Common Market Studies*, 40(2), 235–258. <https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>

- McDonagh, N. (2025). U.S.–China competition, world order and economic decoupling: Insights from cultural realism. *Australian Journal of International Affairs*, 79(4), 1–21. <https://doi.org/10.1080/10357718.2025.2471353>
- Mearsheimer, J. J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Mitrova, T. (2023). Post–Ukraine energy geopolitics in Europe. *Energy Policy Review*, 45(2), 48–60.
- Özkan, B. (2021). *Yeni Ortadoğu: Savaş, Barış ve Diplomasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pant, H. V., & Joshi, Y. (2022). India's foreign policy and strategic autonomy in a multipolar world. *International Affairs*, 98(2), 239–255.
- Raja Mohan, C. (2021). *India's Response to China's Rise: Strategic Hedging or Balancing?* Observer Research Foundation.
- Rej, A. (2021). The Quad and India's strategic balancing. *The Washington Quarterly*, 44(2), 7–20.
- Smith, J. A. (2025). U.S.–China competition, world order and economic decoupling. *Journal of Contemporary Geopolitics*, 12(2), 45–67. <https://doi.org/10.1080/10357718.2025.2471353>
- Stoltenberg, J. (2020). *NATO annual report*. NATO. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_173820.htm
- Stuenkel, O. (2020). *The BRICS and the future of global order*. Lexington Books.
- Telhami, S. (2021). *Public opinion and peace in the Middle East* (p. 141). Brookings Institution.
- Telhami, S. (2021). *Public opinion and the Abraham Accords: Between normalization and legitimacy* (pp. 137–143). Brookings Institution.
- Tellis, A. J. (2022). *Striking asymmetries: India–China strategic competition*. Carnegie Endowment for International Peace.

- Trenin, D. (2022). *Russia and the Post-Ukraine Order*. Moscow: Carnegie Moscow Center.
- Ulutaş, G. (2021). Post-Arab Spring Turkish foreign policy: Regional power with a normative agenda. *Insight Turkey*, 23(2), 19–34.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.